

POMOGÁTS BÉLA

Románia: útvesztő vagy útirány

A zsarnokság öröksége

A múlt év elején újra megmutatkoztak a romániai társadalom történeti okok folytán felhalmozott belső feszültségei. A Zsil völgyében kirobbant munkabeszüntetésekre és tüntetésekre gondolok, ezeket a bányászok tömeges Bukarestbe vonulása követte, amelynek bevallott szándéka a jobbközép kormány megbuktatása volt. Mindez félreérthetetlenül emlékeztetett a kilencvenes évek nevezetes „bányászjárásaira”, amelyek akkor is a demokratikus intézményeket akarták aláásni és lerombolni, a szociális demagógia jelszavaival leplezve azt, hogy a bányászok erőszakos akciói valójában a Ceaușescu nevéhez köthető, egyszerre szélsőbal- és szélsőjobboldali „politikai osztály”: az egykori párttitkárok, titkosszolgálati ügynökök, korrump gazdasági vezetők és propagandafeladatok ellátó médiaértelmiségiek visszatérését készítik elő. Pontosabban nem visszatérésről volt szó, hiszen a posztkommunista román rendszer eleve úgy jött létre, hogy többé-kevésbé stabilizálta a diktatúra haszonélvezőinek befolyását a gazdasági és politikai életben.

Közismert dolog, hogy a nemrég kezdődött, majd valamiféle, bizonyára törékeny megegyezéssel abbamaradt újabb „bányászjárás” háttérében az a Nagyrománia Párt állott, amely valójában a Ceaușescu-korszak politikai örökségét viszi tovább, szélsőséges idegengyűlölettel és magyarellenességgel kívánja megnyerni a hagyományosan xenofób román tömegeket, minden tekintetben tagadja az ország demokratizálásának, modernizálásának és európai integrációjának szükségességét, és Romániát egy balkáni típusú etnokratikus és despotikus államkeretbe szeretné visszavezetni, így nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a Tudor Vadim nevéhez fűződő politikai ambíciók egyféle harmadik világbeli „nemzeti-szocialista” rendszer kiépítését készítik elő. Mindebben persze szövetségesként vagy csendestársként szerepet vállalhatnak az Iliescu-féle korábbi kormánypárt és a Román Nemzeti Egységpárt (Funar) szélsőséges csoportjai is. A Nagyrománia Párt mellett ugyanis ez utóbbi pártok is támogatják a legújabb „bányászjárást”, vagy legalábbis nem kívántak csatlakozni a demokratikus rend védelmezőikhez.

A zsarnokság és képletes formában a zsarnok ugyanis mintha élne tovább: a romániai politikai kultúra és politikai mentalitás rejtettebb (vagy kevésbé rejtett) szövegeiben. Ceaușescuval (és szörnyeteg feleségével) egy évtizede végzett egy géppisztolysorozat. Furcsa és kurta eljárás volt, ezt akkoriban nem a törvényesség irányította, hanem a politikai szükségszerűség: a zsarnoktól meg kellett szabadulni, még mielőtt őt szabadítja ki valaki, és persze meg kellett szabadulni a korábbi gazdától, aki bizonyára mindazokról igen sok terhelő adatot tudott, akik akkor hirtelen átálltak a másik oldalra, és ítéletet mondtak fölötte. Politikai értelemben azonban a diktátor sohasem halt meg igazán: gondolkodása, demagógiája, hatalmi technikája és stílusa túlságosan is beépült mindabba, amit román politikai kultúrának nevezünk. Emléke tovább él, vannak politikai pártok, amelyek alig titkolják az általa meghonosított hagyományok

íránt érzett kötődésüket, sírját ezrek és tízezrek keresik fel halála évfordulóján, és a rendszerváltozás után bekövetkezett „vadkapitalizmus” áldozatai közül (és Romániában ez nyomorba süllyedt milliókat jelent!) mind többen gondolják úgy, hogy „Ceaușescu alatt jobb volt”, és várják a diktátor politikájának visszatérését.

A zsarnok politikai értelemben életben maradt, és pedig nemcsak azért, mert az általa meghatározott negyedszázados korszakot nosztalgikus ábrándok övezik, és a bukaresti temetőben álló síremléke zarándokhellyé változott. Ceaușescu politikai örökségét és módszereit tovább élte az 1989 után hatalomba került román politikai elit, amely természetesen alig különbözött a korábbi politikai vezető rétegtől, minthogy az egykori központi bizottsági osztályvezetők, megyei pártbizottsági másodtitkárok, városi pártfunkcionáriusokból és titkosrendőrségi ügynökökből alminiszterek, parlamenti képviselők, megyei prefektusok, polgármesterek vagy legrosszabb esetben vállalkozók, iparmágnások, laptulajdonosok lettek. Romániában a „politikai osztály” csak részben változott meg, újabb csoportok legfeljebb a jelenlegi kormányzó pártok soraiban jutottak szerephez, a romániai társadalomban mindazonáltal ma is igen nagy befolyása van a korábbi nómenklatúra második-harmadik vonulatának, legfeljebb a posztok elnevezése változott.

Nem változott meg radikálisan a nemzeti kisebbségekkel, a „másokkal” szemben táplált bizalmatlanság, türelmetlenség sem. Romániában sohasem volt jó ajánlólevél az, ha valaki magyar, német, ukrán, zsidó vagy cigány: a román társadalom – a távolabbi és a közelebbi múlt számos kormányzati rendelkezése, de még szépirodalmi munkája is tanúsítja ezt – nem tudta igazán elfogadni azt a tényt, hogy valaki Romániában nem-román. Az európai országok közül a zsidóknak éppen Románia adott utolsóként polgári jogokat, a múlt század második felében Olténiában még egész cigány falvak éltek rabszolgasorban, Nagy-Románia 1919-es létrehozása után pedig Erdélyben a magyarok, Besszarábiában az ukránok kerültek a másodrendű állampolgárok helyzetébe, a zsidók nagyrészt pedig, miként ezt Matatias Carp 1946-ban Bukarestben megjelent *Holocaust Romániában*, majd Randolph L. Brahm 1998-ban New Yorkban közreadott *Román nacionalisták és a holocaust* című könyvei igen nagy dokumentum-anyag felhasználásával bizonyították, még a közép-európai (tehát magyarországi) tömeges deportálás és a módszeres tömeggyilkosság előtt megölték a megszállott besszarábiai és transznyisztriai területeken.

A diktatúra politikai osztályának és a kisebbségellenes intoleranciának a továbbélése természetesen szorosan összefügg egymással. Egyrészt Ceaușescu emelte tőkélyre – „szocialista”, pontosabban nemzetiszocialista jelszavak kíséretében – az idegengyűlöletet és a kisebbségi közösségek elnyomását. Ő volt az, aki ravasz manipulációk kíséretében (és jelentős anyagi haszonnal) eltávolította az országból a németeket és a zsidókat, majd az erdélyi magyarok végső megtörésére készülődött, mielőtt távoznia kellett a hatalomból és az élők közül. Másrészt az Iliescuval korábban hatalomra került „szociálnacionalista” régi-új politikai vezető réteg maga mindig is saját hatalmának a fenntartása és megerősítése érdekében használta fel a hagyományos román idegengyűlöletet és a kisebbségellenes türelmetlenséget. A magyarok, az ukránok, a zsidók és a cigányok ellen folyó uszítás a hatalmon lévő réteg önvédelmének manipulációs technikája volt: ha a becsapott és kifosztott román tömegek a magyarok, zsidók, stb. ellen fordulnak, akkor békésen lehet garázdálkodni és fosztogatni tovább. A román demokratikus ellenzék és Constantinescu elnök 1996-os hatalomra jutása ennek a hagyományos szélsőnacionalista stratégiának és a diktatúra idejéből ottmaradt „politikai osz-

tály” uralmának vetett véget, persze csak részben, minthogy a régi vezetők, most éppen ellenzéki színekben, még mindig komoly hatalmi pozíciókat birtokolnak, és a korábbi nomenklatúra emberei természetesen beszivárogtak a jelenlegi kormánypártok soraiba is. Ahhoz, hogy a román demokrácia véglegesen teret nyerjen és az ország valóban alkalmas legyen az európai integrációra, először ennek a xenofób, korrupt és balkáni politikai rétegnek kellene eltűnnie. Hogy nem akar eltűnni és időnként kísérletet tesz a hatalmi restaurációra, nos, mindezt tanúsítják a „bányászjárások” is.

A román demokrácia egyelőre törékeny, és noha az RMDSZ igen jelentékeny kisebbségpolitikai eredményeket tudott kiharcolni a koalíciós kormányzás keretében, az erdélyi magyarság politikai akaratának akár részleges érvényesülése sem nélkülözi a bizonytalansági tényezőket. (Erre utal a székelyföldi autonómia vagy a kolozsvári magyar egyetem ügyének elakadása is.) A Constantinescu-kormányzat helyzete már csak az ország gazdasági állapotának állandósult válságtünetei, a kétkezi dolgozó rétegek mindinkább mélyülő elszegényedése és a folyamatosan tapasztalható korrupciós jelenségek következtében is ingatag, és meglehet, hogy a következő (2000-ben esedékes) parlamenti választások alkalmával a korábbi „balközép” kormánykoalíció visszatér, vagy még rosszabb esetben olyan koalíció jön létre, amelyben a szélsőségesen nacionalista politikai erők (Tudor Vadim és Funar) fogják megszabni a politika stratégiáját és stílusát. Isten óvja ettől az erdélyi magyarokat, Isten óvja ettől Romániát.

A román állam történelmi feszültségei

A jelen Romániájában nemcsak a politika területén érzékelhetők igen erős feszültségek: a régi és az új „politikai osztály”, a demokrácia, a modernizáció és az európai integráció ellenfelei és hívei között, hanem az ország geopolitikai struktúrájában is. Az 1918–1919-ben létrehozott Nagy-Románia ugyanis három – történelmi és civilizációs tekintetben egymástól igen élesen különböző – tartományból épült fel: a keleti szláv (orosz és ukrán) történelmi hagyományokhoz és politikai kultúrához igazodó Moldovából (és Besszarábiából), a délkeleti, balkáni tradíciót, mentalitást és politikai kultúrát mutató Havasalföld és a korábban a nyugati kulturális körhöz tartozó Erdélyből. Románia ezzel három európai civilizációs és történelmi régió ütközési pontjában foglal helyet, és ez már eleve instabillá teszi az 1918 után kialakított és 1945 után megerősített államszerkezetet. Ennek a szerkezetnek a stabilitását eddig is csupán a (szélsőjobboldali vagy szélsőbaloldali) diktatúra volt képes garantálni, s a demokratikus fejlődésnek nyilvánvalóvá kell tennie az államszerkezet belső törésvonalait.

Az első világháború után Romániához csatolt magyar területek (tehát a történelmi Erdély mellett a Bánság egy része, a Körös-vidék és Máramaros) történetileg, működés- és mentalitástörténetileg a legkevésbé sem tartoztak ahhoz a keleti, illetve délkeleti övezethez, amelyben a román politikai kultúra és mentalitás kifejlődött. Erdélynek önálló politikai arculata, kultúrája és identitása volt, ez szerencsés körülmények között egy svájci típusú fejlődés kiindulása lehetett volna. Sajnálatosan ez a karakter a román impérium következtében – a németek és a zsidók tömeges kitelepülése, a magyarság számarányának és politikai súlyának radikális csökkentése, a történelmi erdélyi román értelmiség háttérbe szorítása és az igen nagy számú regáti betelepülő miatt – elhalványult vagy megváltozott.

Mindennek ellenére – a közel nyolcvan esztendeje erőszakos vagy ravasz manipulációkkal dolgozó bukaresti homogenizáló politika ellenére – Románia mégsem vált

egységes nemzetállammá, és még kevésbé válik azzá, ha egyszer bekövetkezik a Besszarábiával (a Moldáviai Köztársasággal) kilátásba helyezett, igaz, mostanában nem túl valószínű egyesülés. Erős repedések észlelhetők a nagyromán állam homlokzata mögött, amely különben mindenáron a teljes és homogén nemzeti egység benyomását kívánja kelteni. Nemcsak a kisebbségi népcsoportok jelenléte, nemcsak az állam etnikai térképén máris megjelenő, milliós létszámú cigányság miatt, hanem azoknak a mentalitástörténeti, a politikai kultúra hagyományait megszázó eltéréseknek a következtében is, amelyeket az egymástól eltérő módon fejlődő területek román lakossága mutat.

Az oltyánok, moldovánok, erdélyiek számos területen különböznek egymástól, a román görög katolikusok – az államilag ma is támogatott és előnyös helyzetbe jutott ortodoxokkal szemben – ugyancsak ki akarják nyilvánítani máságukat, és az ország északi és nyugati régióiban (Erdélyben, a Bánságban) élőknek is mások (lesznek) az érdekei, mint a keleti és déli területek lakosainak. Az előbbieket valószínűleg gazdaságilag is inkább Közép-Európához, az utóbbiak viszont a Balkánhoz fognak közeledni; erre utalnak korábbi hagyományaik és tartósabb érdekeik. A román társadalom valószínűleg lassú átalakulás előtt áll, azt a monolitikus állapotot, amelybe a Ceaușescu-féle zsarnokság kényszerítette, legalábbis mindenképpen fel kell adnia, és valójában csak az 1996-ban megbukott, igaz, mostanában újra erősödő nacionalista tábor kommunista nómenklatúrás és szekuritátés csoportjai érdekeltek igazán a monolitikus szerkezet fenntartásában.

A bukaresti kormányzatot és a nagyromán hatalom politikáját hagyományos módon a nemzetállam felépítésének víziója és mítosza irányította. A román nemzet azonban még nem szerezte meg az egységes nemzetté válásnak azokat a tapasztalatait, amelyek hitelesen meg tudják alapozni egy több mint húszmilliós közösség belső szolidaritását és mentalitásbeli egységét. Következésképp a nemzeti egység szüntelen hangoztatásának inkább taktikai és propagandisztikus célzata van, mintsem valóságos stratégiai ereje. A szélsőjobboldali, szélsőbaloldali pártok az uralmuk visszaszerzése érdekében oly szükséges és hasznos nacionalizmust kívánja erősíteni általa, másrészt pedig a nemzeti kisebbségek elrománosításához keresnek érveket.

Románia belső demokratizálódását és európai helykeresését igen megnehezíti az, hogy a nemzetállami berendezkedés nacionalista (rög)eszméje jóformán az egész román társadalmat áthatja, s hatása alól a demokratikus társadalmak követelményei iránt fogékonyabb jelenlegi kormányzó erők sem tudják kivonni magukat. A román demokraták ebben a tekintetben kénytelenek alkalmazkodni a nacionalista közhangulathoz, illetve a nacionalista nemzeti ideológiának azokhoz a normáihoz, amelyek az elmúlt száz-százötven éve Románia történelmében mindig is érvényesültek, amelyeket a tíz esztendeje megbukott kommunista diktatúra paranoiás módon felerősített, és amelyeket a jelen posztkommunista ellenzéke a saját hatalmának helyreállítása céljából cinikus módon fenntart és felhasznál. A valóban demokratikusan, a kisebbségpolitikai kérdésekben is a demokrácia normái szerint gondolkodó román értelmiség (és erre akadnak példák) könnyen elszigetelheti magát a nagy többségtől, amely ma is őszintén vallja az etnokratikus nemzetállam felépítésének történeti szükségszerűségét.

A román nemzetállam eszméje mindazonáltal tulajdonképpen absztrakció és politikai manipuláció, amely igen súlyos károkat okoz a román társadalomnak is, megnehezíti a súlyos gazdasági válság leküzdését, lehetetlenné teszi a közép-európai integrációban történő elhelyezkedést, s végül a „harmadik világba” taszíthatja az egész román társadalmat. Mindez persze a nem román népcsoportok számára még baljósabb és

súlyosabb következményekkel jár együtt; nemcsak öngazgatásukat akadályozhatja, hanem kulturális és etnikai identitásuk fenntartását is fájdalmasan megnehezítheti.

A magyar gondolkodásnak és politikának mindennek következtében arra kell törekednie, hogy a románságon belül megtalálható „másságot” szólítsa meg, az egymástól eltérő régiókat, az erdélyi románokat a görög katolikusokat, a demokratikus értelmiséget, mindenekelőtt azokat a gondolkodókat és írókat, akik maguk is jól látják, hogy Romániában egy újabb demokratikus fordulatnak kell bekövetkeznie, olyan fordulatnak, amely nemcsak a kormányzati hatalmat, hanem a politikai kultúrát, a nemzeti mentalitást, a nemzeti identitáshoz fűződő képzeteket alakítja át. Vagyis azokat, akiknek érdekük fűződik a nyugati orientációhoz és felzárkózáshoz, illetve a közép-európai régió gazdasági és politikai integrációjához. Ilyen erők és értelmiségiék kétségtelenül vannak Romániában: velük kell megkeresni, fenntartani és erősíteni a szellemi és mindennapi összeköttetést.

Erdélyi román öncélúság

Az erdélyi magyar értelmiségi körében mostanában az egyik legfontosabb beszédtema egy fiatal (huszonkilenc éves) kolozsvári televíziós szerkesztő és költő memoranduma, amely a Pro Transilvania Alapítvány nevében jelent meg a Monitorul de Cluj című kolozsvári lapban, szeptember közepén. Sabin Gherman, a memorandum szerzője ugyanis nem kevesebbet állít, mint azt, hogy a bukaresti központi hatalom, amióta csak Erdély a román állam része lett, mindig hátrányos megkülönböztetésben részesítette Erdélyt és az erdélyi románokat, és ezért az erdélyieknek (románoknak, magyaroknak és németeknek) arra kell törekedniük, hogy közigazgatási autonómiát kapjanak a román államszervezetben belül. Erdély, állítja a fiatal kolozsvári román szerkesztő, a centralisztikus bukaresti politika következtében jóformán elveszítette azokat a karakterjegyeit, amelyek hosszú évszázadokon keresztül a maga hagyományos európaiságát tanúsították, Erdélyt módszeresen lezüllesztették a regáti tartományok balkáni színvonalára, a kormány Erdély rovására mindig is ezeket a tartományokat támogatta, a költségvetési források felhasználásában is. Mindezt nem valamilyen erdélyiségében sértett magyar állítja, hanem egy fiatal román író és politikus.

Gherman elutasítja a nagyromán nacionalizmust és a történelmi tényeken erőszakot tevő nemzeti mítoszokat. Emlékeztet arra, hogy midőn 1918-ban a román királyi hadsereg birtokába vetett Erdélyt és a vele szomszédos területeket, majd a gyulafehérvári román nemzeti gyűlés elhatározta Erdély és Románia egyesítését, sokan nem közönséges beolvasztásra gondoltak, hanem egy svájci mintájú konföderációra, sőt egy olyan közép-európai államszövetségre, amely az Osztrák-Magyar Monarchia demokratizált utódállamaként egyesíti Ausztriát, Csehországot, Magyarországot, Erdélyt és Romániát. A Pro Transilvania Alapítvány memoranduma szerint azzal, hogy Erdélyt minden tekintetben: politikailag, gazdaságilag és kulturálisan integrálták a Kárpátokon túl kialakult román államszerkezetbe, egy rendkívüli geopolitikai lehetőség ment veszendőbe, emellett megszakadtak azok a szerves kapcsolatok, amelyek Erdélyt és népeit mindig is a nyugati civilizációval és politikai kultúrával kötötték egybe. Gherman erős kifejezéseket használ, olyanokat, amelyekről talán egy felindult budapesti nacionalista is tartózkodna. „Erdély komolysága, eleganciája, fegyelme – állítja – holmi miszticizmusok, ordenáré balkanizmusok, a tökmag-civilizáció áldozatául esett. Er-

déllyel való egyesülése alkalmával Romániának valóban volt esélye arra, hogy felzárkózzék az erdélyi értékrendhez. Ehelyett leigázta ezt a vidéket.”

Érdemes felidézni a Gherman által szövegezett memorandum zárómondatait: „Öntudatra kell ébrednünk! Be kell látnunk, hogy az, ami itt folyik, olcsó komédia (...) Rá kell végre döbbernünk arra, hogy mi, erdélyiek, mások vagyunk. Hogy minden rossz, minden ármánykodás Bukarestből, a politikusok fényűző palotáiból származik, akik mást sem tesznek, csak szemérmetlenül hadakoznak a koncert. Be kell már végre látnunk, hogy nem a magyarok vagy a németek vagy a burundiak az ellenségeink, hanem mi magunk. Mi, egyik napról a másikra élők, akiket lopásra, gyalázkodásra aljasítottak. Nincs már mit mondanunk, nincs mit kezdjünk egymással többé; hetvenöt éve próbálkozunk, és csak annyit értünk el, hogy hetvenötször szegényebbek lettünk. Ennyi, és jó napot – elegendem van Romániából, visszakövetelem az én Erdélyemet!”

Gherman természetesen nem kívánja Erdélyt Romániától elszakítani. Inkább arra törekszik, hogy Erdély maga gazdálkodhassék természeti kincseivel, ne legyen mindig a bukaresti politikai pártok és politikai intrikák áldozata, és visszataláljon ahhoz a kulturális örökséghez, mondhatnám így is: ahhoz a transzilván kulturális örökséghez, amelyet hosszú évszázados európai elhelyezkedése és kapcsolatrendszere következtében felhalmozott.

A fiatal román politikus szerint ennek egyetlen hatékony eszköze létezik: a közgazgatási autonómia. Gherman maga jelenti ki, hogy nem etnikai autonómiára gondol, azaz nem a magyarság önkormányzati törekvéseit kívánja támogatni, hanem olyan erdélyi autonómiát szeretne felépíteni, amelynek keretében valamennyi erdélyi nép: románok, magyarok, németek együtt és közösen állítják helyre a hagyományos erdélyi értékeket, és juttatják érvényre az erdélyiek gazdasági, politikai, kulturális érdekeit. Mindez kétségtelenül emlékeztet arra a „transzilván gondolatra”, az erdélyi önkormányzatnak és a svájci mintájú együttélésnek arra az eszméjére, amelyet a Trianon után helyét és jövőjét kereső erdélyi magyarság gondolkodó elméi: Kós Károly, Paál Árpád, Zágoni István, Gyárfás Elemér és Bernády György dolgoztak ki az erdélyi kérdés megoldására. Gherman emlékeztet azokra a román elképzelésekre is, amelyek egyrészt az Erdély sorsa körül folytatott 1918-as küzdelmek medrében, másrészt a nagy-romániai államszerkezetbe integrált Erdély és a regáti tartományok között a húszas évek elején-közepén létrejött konfliktusokban öltöttek alakot. Igaz, ezeket az elképzeléseket az erősen centralizáló és etnokratikus bukaresti kormánypolitika mindig is visszautasította, így mára talán senki sem emlékezik rájuk, pedig éppen mostanában mintha visszanyernék időszerűségüket.

Az Osztrák-Magyar Monarchia végső napjaiban többen, közöttük románok is felvetették Erdély autonómiájának, sőt önálló államiságának gondolatát. A román nemzeti mozgalom olyan idősebb vezető egyéniségei, mint Vasile Goldis és Stefan Pop Ciceo, valamint a román szociáldemokrácia képviselői maguk is erdélyi autonómiát terveztek, egyszerűen amiatt, mert nem bíztak a bukaresti politikai elit demokratikus szándékaiban, és jól ismerték a regáti politika autokratikus hagyományait. Végül azonban Iuliu Maniu és Alexandru Vaida-Voevod befolyására a gyulafehérvári nemzeti gyűlés is az egyesülés ügye mellett határozott. A Román Nemzeti Pártot, amely az erdélyi románok érdekeit képviselte, ennek ellenére sem rendelték alá a bukaresti politikának, és nem Bratianu liberálisaival, hanem a Regátban ellenzéki szerepet betöltő parasztpárttal fogtak össze. A regáti érdekeket képviselő liberálisok és az erdélyi

gyökerekből táplálkozó nemzetiek között az 1920-as, 30-as években szinte állandóak voltak a konfliktusok.

Az erdélyi román politikai élet és sajtó több alkalommal is hangot adott az elsikkasztott erdélyi autonómia gondolatának, különösen akkor, midőn a bukaresti politikai kultúra hagyományaival és módszereivel (például a Románia két világháború közötti történetében szinte állandósult választási csalásokkal) kellett szembesülnie. Természetesen az is sértette az erdélyi román értelmiség érdekeit és öntudatát, hogy Bukaresti többnyire regáti tisztviselőket nevezett ki az erdélyi közigazgatás, bírósági rendszer és katonai igazgatás vezető posztjaira. Az erdélyiek csalódottságáról és elkeseredéséről számos nyilatkozat és újságcikk tanúskodik, például olyan politikusok részéről, mint Vasile Goldis, Mihai Popovici vagy Alexandru Vaida-Voevod, aki később Nagy-Románia miniszterelnökéként megpróbálta érvényre juttatni a sajátos erdélyi érdekeket. Érdekes ebben a tekintetben felidézni ez utóbbinak egy beszédét, amelyet az *Adevarul* című lap 1923. november 13-i száma közölt: „A múltban – jelentette ki a későbbi miniszterelnök – számunkra Románia a gyönyörű víziók, az ideális szabadság hazája volt, ahova eljöttünk, hogy új erőt merítsünk nemzeti küzdelmeinkhez. Azóta létrejött Románia. Micsoda csalódás! Felébredtünk illúzióinkból s rájöttünk, hogy rabszolgákká lettünk. Magyarországon nem voltunk azok. Ott szabadon beszélhetünk az utcán, házainkban, a parlamentben. Ma azok, akik a román közélet legalaválóbb elemei, adnak nekünk leckét a hazafiságból. Magyarországon kezünkben volt a törvény pajzsa, ami minket románokat is védelmezett. Ma úgy bánnak velünk, mint ellenségekkel, akik törvényeken kívül állunk.”

Ezeknek a keserves tapasztalatoknak a következtében került előtérbe a húszas évek derekán az erdélyi önkormányzat eszméje, általánosságban az a törekvés, amelynek értelmében az erősen központosító bukaresti hatalommal szemben a román állam szerkezetét a történelmi tartományok (Havasalföld, Moldva, Erdély) önkormányzataira kellene építeni, és az országot „regionalizálni” kellene. Iuliu Maniu a közigazgatási reform vitájában fogalmazta meg a következő alapelvet: „Egyfelől az állam egysége, másfelől a decentralizáció és a helyi önkormányzat az új tartományok számára.”

A decentralizáció és regionalizáció következménye mégis igen hamar lekerült a napirendről. Részben amiatt, hogy a román állam története fokozatosan az antidemokratikus uralmi technikák kifejlesztésének útjára került, részben azért, mert a bukaresti politikát mindig is félelemmel töltötték el a valós vagy feltételezett magyar és orosz revíziós igények, és az államrezon szempontjából igen veszedelmesnek tartott minden decentralizációt. Az erősen központosított állami irányítás és a Bukarestbe centralizált hatalom elve következeképp a román államstratégia legfontosabb követelményévé vált. Nemcsak a kommunista diktatúra idején, amely maga alapelvként fogadta el a centralizációt, hanem az 1989-es karácsonyi fordulatot követően is.

Mindazonáltal mintha mostanában megint szóhoz jutnának a húszas évek második felében elfojtott decentralizációs, regionalizációs elgondolások. Mircea Simirad, Iasi polgármestere nemrégiben létrehozta a Moldvaiak Pártját, és bejelentette, hogy Moldva a román államon belül autonómiára tart igényt. Most pedig a Pro Transilvania Alapítvány memoranduma Erdély és az erdélyiek számára kér önkormányzatot. A bukaresti politikusok és pártok (valamint az ortodox egyház méltóságai) természetesen azonnal ösztözet zúdíttak a fiatal Sabin Gherman javaslataira. Ezek a javaslatok mindazonáltal ígéretesek: Románia demokratizálását és az erdélyi magyarság nagyobb szabadságát szolgálhatják. Következeképp tapintatos várakozással kell fordulnunk az

erdélyi román értelmiség regionális jövőt építő elgondolásaihoz, amelyek valószínűleg Románia európai integrációjának és minden bizonnyal az oly szükséges magyar-román kiengesztelődésnek és együttműködésnek az útját is egyengethetik.

A demokratikus politikai berendezkedés és az államszerkezetnek az a decentralizációja, amely figyelembe veszi a történelmi tekintetben meghatározott regionális különbségeket, egész Románia számára jótékony változásokat hozhat, mindenképpen közelebb viheti az országot az európai integrációban való elhelyezkedéshez. Románia ebben a tekintetben most, az ezredfordulón olyan útelágazáshoz került, amely választásra készíti: halad tovább az európai útirányon, következésképp felzárkózik a jólétben élő demokratikus nemzetek közé, avagy visszahátrál abba a politikai útvesztőbe, amelyben nem lehet konszolidálni sem a gazdasági életet, sem a politikai viszonyokat. Aztán jöhet egy újabb „bányászjárás”, amely elsöpri a demokratikus átalakulás eredményeit, és az ország visszasüllyed abba a kaotikus és despotikus világba, amelynek a politikai szótárban Balkán a neve.

